

such theoretical material in the first quarter of the 20th century.

Conclusion. The study reveals the “scientific and realistic aesthetics” concept which united the group of profound French scientists in the first half of the 20th century and was the respond to the contradictory state of the aesthetics at that period of time; it seemed to be considered as an “appendix” to philosophy, Art studies and Literary studies

The prospects for further scientific studies. The research into the modification of the philosophical “provision” of French cultural studies is considered to be relevant for further scientific research.

Theoretical and practical significance lies in the fact that the material of this study promotes further scientific and theoretical comprehension of French humanities at the turn of the 19th and the 20th centuries. The results can be used while giving lectures of aesthetics, philosophy, cultural studies, history and theory of art to students of humanitarian as well as artistic and creative higher educational institutions.

Key words: *philosophy, aesthetics, “scientific and realistic aesthetics”, structural elements of creative work, “new reality”, experience of modelling the kinds of art.*

УДК 327.88.019.51(470)

М. Ю. Чікарькова

ПРОПАГАНДА ІДЕЙ «РУСКОГО МІРА» В УКРАЇНІ ЯК СИСТЕМНА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Статтю присвячено способам реалізації ідеологемі «Руского міра» через різні культуротрансляючі механізми. Автор зосереджує свою увагу на таких аспектах культури, як релігія, наука, освіта, виховання та мистецтво (свідомо залишаючи поза фокусом сферу політики, оскільки вона вже неодноразово й достатньо повно висвітлена).

Дослідник наголошує на тому, що найактивніше концепт «Руского міра» просувається засобами релігійної пропаганди, і особливу роль тут відіграє Російська Православна Церква Московського Патріархату. Фундаментальний вплив на поширення згаданих ідей здійснює також фонд «Русский мир», який активно популяризує ідею підтримки російськомовного населення й створення єдиного з Росією соціокультурного простору, насамперед у сферах науки та освіти. Не залишаються поза процесом і низка ЗМІ відповідного спрямування, деякі культурно-мистецькі проекти тощо.

Ключові слова: *«Руский мір», російська культура, маніпуляція, ідеологія.*

DOI 10.34079/2226-2830-2021-11-21-83-92

Постановка проблеми. Концепт «Руского міра», про який так багато говориться в Україні (особливо з 2014 року), залишається, втім, проблемою не лише актуальною, але й дискусійною. Зазвичай про нього пишуть та говорять політики, набагато рідше – науковці, й тут переважають політологічні або історичні підходи. При цьому авторам часто важко буває зберегти нейтральність, й нерідко спостерігається зрив в експресивні оцінки. Так, наприклад, з точки зору ідейних противників «Руского міра», останній являє собою «антилюдську ідеологію», «фашистську теорію», «східну чуму», «нацистську пропаганду» тощо (Галуцько, 2015, с.3–4; Ілларіонов, 2014, с.77). Не

заперечуючи проти прав авторів в умовах реальної війни країни зі східним сусідом виражати власні моральні оцінки ситуації, ми усе ж таки хочемо наголосити, що існує нагальна потреба в об'єктивному й ґрунтовному науково-культурологічному аналізі проблеми. Зокрема, подібні оцінки потребують доказовості та висвітлення конкретних ситуацій.

Метою нашого дослідження є вивчення шляхів поширення ідей «Руского міра» в Україні через активне використання культуротрансляючих механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цей аспект проблеми фактично ще не приваблював уваги дослідників, які найчастіше пишуть про «Руский мір» в річищі реміфологізації радянської ідеології (Топалова, 2015) або розглядають цей концепт як один зі способів тиску та проявів «м'якої сили» сучасної Росії (Popescu, Wilson, 2009, p.29) тощо. Типовим є також розгляд «Руского міра» зі врахуванням категорії ментальності. Процитуємо доволі репрезентативну думку О. Батанової, для якої «Руский мір» є позначенням цивілізаційного, соціокультурного та наднаціонального простору, що охоплює усіх російськомовних людей, котрі мають духовні та ментальні ознаки російськості й переймаються долею Росії та збереженням й розвитком російського культурного простору (Батанова, 2008). Зауважимо, що при цьому даний концепт претендує на наднаціональність – саме у такий спосіб можна долучити до цього соціокультурного простору усіх людей, що відчують себе росіянами, але при цьому проживають у різних країнах. Іншими словами, саме сфера культури відіграє дуже важливу роль у концепції «Руского міра» – навздогін воєнній агресії та брутальному політичному тиску. Це може видатися нібито «звільненням свідомості» від «вузьких етноцентричних рамок», прагненням об'єднати людей в річищі доцентрового культурного руху. Так, Н. Козловцева наполягає, що «Руский мір» являє собою трансграничну надетнічну соціокультурну спільноту, яка характеризується гнучкістю та динамічністю адаптації до світових змін, об'єднує на основі добровільної участі всіх людей, котрі цікавляться та поділяють цінності російської культури і небайдужі до долі Росії, незалежно від країни їх походження та проживання, віросповідання чи рідної мови, з метою збереження і трансляції цінностей російської культури засобами формування адекватного образу Росії на світовій арені» (Козловцева, 2017, с.288). Отже, культурі відводиться роль якогось оперативного «попереднього десанту» або «полірувальниці» наслідків воєнно-політичного насильства. І тут наступ ведеться по всіх напрямках культурного життя: не лише в сфері політики, а й в областях релігії, науки, освіти, мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Хоча політика теж є частиною культури, ми не будемо зупинятися на політичній складовій ситуації: адже про це сказано й написано вже дуже багато. Тому ми фокусуємо нашу увагу на інших сферах культури, що досі не часто приваблювали дослідницьку увагу.

Мабуть, найактивніше експансія ідей «Руского міра» проявляє себе у сфері релігії, оскільки саме через духовну складову вдається маніпулювати свідомістю величезної кількості людей. Можна сказати, що релігійний чинник у концепції «Руского міра» – основоположний, хоча він невід'ємний від чиннику політичного, що дає змогу, наприклад, П. Павленко цілком справедливо характеризувати цю концепцію як «російський політично-православний проект <...> спільний витвір В. Путіна і Патріарха Московського Кирила» (Павленко, 2015, с.281). Ситуація спирається на Російську Православну Церкву Московського Патріархату як основу ментального формування російської спільноти (у т. ч. за межами Росії). Приналежність до російського народу визначається не «біологічною ідентичністю», але ставленням до Російської Православної Церкви (Коваленко, 2015, с.123). РПЦ МП виступає духовним

центром «Руского міра» (Пенькова, 2012, с.18).

РПЦ в Україні, в основному завдяки проросійським симпатіям деяких попередніх державних можновладців, володіє основними й найшановнішими духовними центрами на кшталт Київської та Почаївської лавр, найзначнішими храмами в багатьох населених пунктах, де нерідко служба Божа правиться церковнослов'янською мовою, що психологічно сприймається як невід'ємний варіант російської мовно-культурної традиції й використовується як засіб пропаганди проти вільної України та незалежності її україномовної Церкви. Так, доволі вагомий внесок у впровадження ідей «Руского міра» у свідомість громадян України (особливо на східних територіях) зробив колишній Президент України В. Янукович, який позиціонував себе як православного, сприяв відкриттю православних храмів РПЦ МП, особливо на Донбасі. Його дружина патрунувала проведення конкурсів дитячої творчості «Донбас православний».

Важливу роль у насадженні ідей «Руского міру» зіграли й певні громадяни Росії. Ми не торкаємося тут тих, завдяки кому був захоплений Крим і частина Донбасу, але зупинимося на «тіньових» фігурах, які під егідою меценатства руйнували державність України. Так, громадянин Росії, мільярдер В. Нусенкіс спонсорував «церковний сепаратизм», «контролював проросійську частину українського єпископату та щомісячно жертвував Київській митрополії РПЦ МП 1 млн. грн. Усі основні храми Донецької єпархії збудовано на кошти В. Нусенкіса, який на власних підприємствах заснував 50 православних громад, побудував 35 храмів, відкрив 15 молитовних кімнат. У 2009 р. він взяв участь у помісному соборі РПЦ від мирян Донецької єпархії УПЦ. Щомісяця мільярдер віддає на потреби РПЦ 1/5 своїх прибутків та виступає проти зменшення залежності УПЦ від МП. Влітку 2011 р. він призупинив фінансову підтримку митрополії, коли йому здалося, що в УПЦ перемагають відцентрові тенденції. В січні 2015 р. СБУ висунула В. Нусенкісу звинувачення у фінансуванні терористів (Козловська, 2018, с.291–292). Інший російський олігарх К. Малофеев, один із особисто наближених до Путіна людей, був ідейним натхненником «Руской весни» в Україні, громадянин Росії мільярдер В. Новинський (пізніше В. Янукович надав йому громадянство України) був введений в український парламент і виступав за надання російській мові в Україні статусу державної, домінуючість в нашій країні РПЦ МП і т. ін. Подібних прикладів можна навести чимало, і всі вони створювали те тло, на якому почали розгортатися воєнно-політичні події 2014-го року.

Для привернення уваги до начебто існуючих переслідувань росіян в Україні й насамперед – вірян, що належать до РПЦ використовуються й церковне життя й церковні авторитети. Навіть святкування Пасхи стає зайвим інформаційним приводом нагадати про нібито стан приниженості РПЦ МП в Україні та «неканонічність» Української Православної Церкви. Так, у 2019 р. голова Відділу зовнішніх церковних зв'язків Московського Патріархату митрополит Волокаламський Іларіон підкреслив, що для православних віруючих України переживання Світлого Христового Воскресіння пов'язані також з надіями на припинення гонінь і переслідувань, що нібито панували за Президентства Порошенка і висловив сподівання, що новий Президент Зеленський виправить «допущені раніше помилки». Порошенку приписуються рейдерські захоплення власності РПЦ МП і взагалі насильницькі дії щодо церковних справ: «Що робив Порошенко, який спочатку ходив до храму Московського Патріархату, потім причащався в уніатів, потім став ходити до розкольників? Після цього він зайнявся добуванням Томосу і докладав до цього чимало зусиль, тиснув на Константинопольського Патріарха (нині ми це знаємо). Був момент, коли Константинопольський Патріарх був готовий взяти тайм-аут, готовий відмовитися від цього, але Порошенко йому телефонував і буквально вимагав, аби Томос був виданий,

незважаючи на перешкоди, що виникли. Я дуже сподіваюся, що нині це припиниться і кожний буде займатися своєю справою: Президент буде керувати країною, а Церква – займатися духовним окормлінням віруючих» (Илларион Волоколамский (Митр.), 2019). Отже, як бачимо, Росія не припиняє вести справжню інформаційну війну проти України, у т. ч. вустами релігійних лідерів, продовжуючи створювати негативний образ Незалежної України та популяризувати ідеї «Руского міра» з їхніми лицемірними гаслами про мір, братерську любов і єдність тощо.

Напередодні Президентських виборів 2019 р., у березні фондом «Русский мир» було опубліковано статтю під назвою «Переслідування Української Церкви напередодні українських виборів», в якій, як можна здогадатися, йдеться винятково про переслідування віруючих УПЦ МП, що відбувається з моменту отримання Томосу, але загострилося на фоні Президентських перегонів.

Як бачимо, РПЦ – не єдина структура, що займається просуванням ідей «Руского міра» у нашій державі. Саме щойно згаданий фонд «Русский мир», створений у 2007 році, засновниками якого були Міністерство закордонних справ РФ і Міністерство освіти та науки РФ, є одним із найвпливовіших інститутів імплементації доктрини «Руского міра». Цілями організації є: популяризація російської мови та культури загалом, укріплення міжнародних зв'язків, підтримка та видання науково-навчальної літератури, пов'язаної з ідеями розповсюдження «Руского міра», формування позитивного іміджу Росії, підтримка викладачів російської мови та літератури, укріплення зв'язків з російськими діаспорами та допомога у збереженні національної ідентичності, експертний, науковий та освітній обміни тощо. Фонд регулярно проводить численні культурно-освітні акції (конференції, конкурси, фестивалі та ін.) з тематики розповсюдження та популяризації ідеології «Руского міра»: фестиваль «Великое Русское слово», програми «Профессор Русского мира», «Студент Русского мира», відзначення Дня російської мови тощо. Пріоритетним в діяльності фонду є створення російських центрів за кордоном, кабінетів «Русского мира», проведення грантових, освітніх програм, інформаційних проєктів, міжнародних фестивалів російської культури і інше. Грантові програми фонду включають підтримку російськомовних ЗМІ, проведення міжнародних свят і фестивалів, пов'язаних з російською мовою і культурою, забезпечення підручниками та методичними матеріалами викладачів-русистів, організацію курсів російської мови.

Робота фонду по реалізації в 2007–2010 роках цільових програм «Кабинеты Русского мира», «Профессор Русского мира» і «Стажировка Русского мира» найкращим чином демонструють, яке значення надається російській мові в рамках концепції російського світу. Важливим кроком стало створення в 2002 році Міжнародної ради російських співвітчизників. Головною метою ради є надання підтримки російській діаспорі і російській мові за кордоном через сприяння об'єднанню та координації діяльності громадських об'єднань співвітчизників. Характерно, що Президентом Росії в 2011 році встановлено День російської мови, який відзначається щорічно, 6 червня, в день народження О. С. Пушкіна.

Фонд також усіяко демонструє зв'язки з міжнародним середовищем, публікуючи матеріали, наприклад, про запрошення на роботу у ЦРУ професіоналів зі знанням російської мови або інтерв'ю з італійкою Марінеллою Мондаїні, письменницею та суспільним діячем, котра працює над тенденційною книгою, присвяченою подіям на Донбасі.

Подібні нападки на Україну зустрічаються неодноразово. Взагалі «українське питання» тут – постійно на порядку денному: статус російської мови, «утиски» етнічних росіян і вірних РПЦ МП, ненависть Західної України до російської культури –

це лише невеликий перелік питань, які постійно фігурують серед публікацій фонду «Руского міра». Ось деякі із заголовків статей, розміщених на сайті: «Президента України попросили повернути в кінотеатри російськомовні фільми», «Постпред РФ при ОБСЄ: «Україна давно живе поза рамками правового поля», «Російська весна – Крим, Донбас – це події світового значення», «Націоналісти розбили пам'ятник генералу Ватутіну під Черніговом», «Майстра та Маргариту» на Україні вважають «загрозою національній безпеці» та числ. ін. Зрозуміло, що все це повинно створювати образ країни, в якій панує анархія, безлад і відверте переслідування всього, що пов'язане з Росією (або спільним радянським минулим).

До побудови «Руского міра» активно долучають молодь. І це робить не лише фонд «Русский мир» своїми спеціальними програмами для учнів, студентів, взагалі молоді. Так, у 2005 р. було започатковано проведення Всеросійського молодіжного форуму «Селігер». З'їзд 2014 р. наочно продемонстрував пов'язаність з доктриною «Руского міра». Присутній на форумі Президент Росії В. Путін акцентував ідею «братерства народів» (у тому форматі, який вже не потребує характеристики) і необхідність «захисту співвітчизників» в усьому «Рускому мірі» (Путин, В., 2014). Зрозуміло, що Україна імпліцитно розуміється тут також як найважливіша частина «світу російської культури».

Величезна роль у розповсюдженні ідей «Руского міра» відводиться ЗМІ та тематичним сайтам: газета «Русский мир. Украина», сайти «Русская весна», «Народный корреспондент» та числ. ін.

В Україні існують і виразно антиукраїнські за своїм спрямуванням суспільні організації, як, наприклад, Всеукраїнський правозахисний громадський рух «Російськомовна Україна» та Всеукраїнська громадська організація «За Україну, Білорусь і Росію». Вони проголошують ідеї надання російській мові статусу другої державної, розроблення єдиної спільної валюти для України, Росії та Білорусі, що стане основою для тісного економічного співробітництва тощо. Є й подібні громадські рухи релігійного спрямування: Союз православних братств України, Союз православних громадян України, Всеукраїнське громадське об'єднання «Православний вибір» тощо. Прикриваючись гаслами релігійної єдності, вони впроваджують ідеї «Руского міра». Деякі організації намагаються поєднувати світську та релігійну складові – як, наприклад, «Спілка православних журналістів». Вона роздуває релігійну ворожнечу, створюючи Україні імідж держави, нетерпимої до інших релігій. Після отримання Томосу однією з головних тем тут стали конфлікти між УПЦ та РПЦ МП, причому саме Українська Православна Церква зображується як зачинателька всіх конфліктів. Автори матеріалів настільки критично налаштовані до неї, що деякі їхні матеріали ставлять під сумнів приналежність цієї Церкви до християнства – як, наприклад, у статті «Чи має право ПЦУ називати себе християнською організацією?», де для характеристики ПЦУ ужито формул «непроглядне невігластво» і «маріонетковість свідомості». Сайт постійно наповнюється історіями про «захоплення храмів», про «обстрікування» священників РПЦ МП, яких іменують «розкольниками» тощо. Звісно, усе це покликане свідчити про наявність гострих релігійних конфліктів в Україні та порушення прав людини. Відповідно, з цим Росія може звертатися до ОБСЄ і вимагати розслідувань, створюючи Україні негативну репутацію.

Надзвичайно важливим чинником пропаганди ідей «Руского міра» в Україні є науково-освітня культурна складова. Для цього використовуються різні засоби. У ДНР і ЛНР регулярно проводяться конференції (форуми), центральною темою яких є концепт «Руского міра». Так, у жовтні 2018 р. у Донецьку була проведена міжнародна науково-практична конференція «Рускій мір: проблеми духовно-нравственного, гражданско-

патриотического воспитания и пути их решения». Матеріали цієї конференції рясніють твердженнями, що етнічна ідентичність донецьких підлітків демонструє близькість до росіян, міркуваннями про трансформації парадигми соціальної роботи в ЛНР у контексті феномену «Рускій мір», твердженнями про русофобський характер українських мас-медіа (Беспалова, ред. 2018, сс. 70, 76–77, 384) тощо. Деякі статті містять відверто ангажовані оцінки, що не мають нічого спільного з науковим дослідженням – українці тут називаються монстрами, а нинішню Україну характеризують лише фашизм, націоналізм, брехня, продажність і зради. Очевидно, що національно-патріотичне виховання (а саме воно проголошується основним пріоритетом в освіті новостворених республік) будується на ідеї приналежності усього російського та огидності – українського. У ЛДНР проводяться показові уроки патріотизму, під час яких, серед традиційних концертних номерів – також номери, що демонструють прийоми рукопашної бійки, вміння поводитися зі зброєю. Раз у раз проводяться паралелі з Великою Вітчизняною війною та подіями на Донбасі, з акцентом на справедливості цієї «священної війни» з боку ЛНР і ДНР. Зрозуміло, що виховна робота ведеться також у численних гуртках мілітаристського спрямування. Так, «Рускій медведь» (м. Донецьк) вчить хлопців прийомам бійки, а «Амазонки» (м. Горлівка) навчає дівчат збирати та розбирати автомат Калашнікова. За підтримки Російської Федерації (і фонду «Русский мир» зокрема) на території ЛНР у березні 2019 р. у Луганську був організований та проведений форум «Идеология Руского міра в построении мировоззрения гражданского общества на территории постсоветского пространства», який охопив усі вищі навчальні заклади Луганська. У 2014 р. донбасівці організували спільноту «Дари добро», в яку також активно залучають молодь. Її мета – допомога повстанцям, біженцям, патріотичне виховання, «повернення до джерел російської культури». На Донбасі активно діють суспільні рухи «Донецкая республика» та «Свободный Донбасс». Так, наприклад, у 2015 р. за участю та організацією «Донецкой республики» був проведений флеш-моб «Донбасс говорит по-русски», який повинен був продемонструвати прихильність до російської мови. Під час цього заходу діти малювали героїв російських казок, молодь виступала з плакатами «Я думаю на русском», «Русский мир – наш мир» тощо.

У 2018 р. вже вчетверте був проведений з'їзд добровольців Донбасу, який проходив у Криму (м. Сімферополь). Теми виступів – передбачувані: провокації з боку української армії і, жертвовність донбаських добровольців. Передбачувано також, що у з'їзді брали участь не лише представники ЛНР, ДНР і Криму, але також різних регіонів Росії.

Уже традиційно щороку на Донбасі проводиться форум молодих журналістів «Весна Донбаса», гостями якого виступають редактор газети «Новороссия», кореспонденти журналу «Рускій репортер» (назви вже промовлять самі за себе).

Для просування та популяризації ідей «Руского міра» постійно нагадують про статус російської мови та приналежність до російської культури. Так, 2019 рік у ДНР оголошено роком російської мови. Зрозуміло, що усіляко підтримується тут і творчість російською мовою. Так, у 2015 р. при підтримці фонду «Русский мир» виходить збірка «Час мужества. Гражданская поэзия Донбасса 2014–2015 годов». Ця книга отримала спеціальну премію у номінації «Поэзия» на Московській міжнародній книжковій ярмарці 2015 р., а перша презентація цієї збірки відбулася у Державній Думі Росії. Подібні збірки з тих пір друкувалися неодноразово, і основний їхній пафос – неприйняття України: «Мы не вернемся к тебе, Украина!» (Выбор Донбасса..., 2017, с. 114). Водночас тут фіксується «природне» єднання з Росією та «Руским міром»: «Мы соединились с Руским міром, / Слово «мама» молвив в первый раз» (Выбор

Донбасса..., 2017, с.105).

Справа не обмежується окупованими територіями. Поширена у нашій державі мережа книжкових магазинів «Літера» та «Буква» – філії російських фірм, і пропонують вони насамперед російськомовну продукцію. Українських книжок тут небагато, а російський продукт – це мова, до якої привчають через читання, а також ідеологія (достатньо подивитися на перелік товарів, особливо у розділах, присвячених історії).

Ідеї «Руского міра» імплементуються не лише через мову та літературу, але й через мистецтво у цілому. Так, у 2017 р. у Донецьку було встановлено пам'ятник «Дітям Донбаса» (скульптор – Д. Селезньов), присвячений вбитим і пораненим через обстріли українською стороною дітям (на цьому особливо наголошувалося під час його відкриття). Це не єдиний пам'ятник, присвячений цим і справді нещасним (з чієї ж вини?) загиблим дітям. Так, у Донецьку на Алеї янголів встановлено також пам'ятник скульптора-коваля В. Міхіна, що являє собою арку із троянд, причому троянди викуті з гільз снарядів, які прилетіли, як проголошується, звісно, з української сторони. Зрозуміло, що саме тема дітей і війни викликає найбільший емоційний відгук, і російські маніпулятори вміло грають на цих особливостях людської психіки, моделюючи у суспільній свідомості образ українця-ворога.

У Донецьку діє група художників (імена невідомі), що створює карикатури на АТО, образ українця і т. ін. На роковини початку «Руской весни» у Донбасі вони створюють серії злбних карикатур.

Висновок. Отже, як бачимо, спроби просування ідеології «Руского міра» відбуваються через усі аспекти культури. І ситуацію навряд чи виправлять голі твердження про брехливість застосовуваних технологій. На наш погляд, ефективно працювати тут потрібно у двох напрямках: з одного боку, вчити розпізнавати маніпуляції і відверті фейки, з іншого – протиставити концепту «Руского міра» українську ідею, яка стане націєоб'єднуючою. Як не парадоксально, але саме агресія Росії проти України (не лише на реальному фронті, але й на інформаційному) з усією очевидністю й гостротою поставила цю проблему.

Перспективи подальшого вивчення. Очевидно, що процеси поширення ідеології «Руского міра» не зупиняються, і мало чи не щодня ми отримуємо новий матеріал для подальших досліджень. На наш погляд, перспективи подальшого вивчення даної проблеми можуть бути дуже широкими: проведення соціологічних опитувань, вивчення методів і дій, які Україна протиставляє / могла би протиставити згаданим технологіям, детальніше зосередження на одній зі сфер культури тощо.

Бібліографічний список

- Батанова, О.Н., 2008. Русский мир как реальность и цивилизационный проект. *Право і політика*, 12, с.3017–3021.
- Беспалова, С., ред. 2018. *Русский мир: проблемы духовно-нравственного, гражданско-патриотического воспитания и пути их решения*: материалы Международ. науч.-практ. конф., г. Донецк, 24 октября 2018 г. Донецк: ДонНУ.
- Выбор Донбасса. Литература народных республик*, 2017. Луганск: Большой Донбасс.
- Галуцько, В.В., 2015. Вітчизняна війна українського народу 2014–2015 рр. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2, с.3–10.
- Илларион Волоколамский (Митр.), 2019. Митрополит Волоколамский Иларион: Для православных верующих Украины переживания Пасхи связаны и с надеждами на прекращение гонений. *Русская православная церковь*, [онлайн] 1 мая. Доступно: <<http://www.patriarchia.ru/db/text/5428697.html>> [Дата звернення 4 червня 2021].

- Ілларіонов, А., 2014. Четверта світова війна. *Економіст*, 6, с.75–78.
- Коваленко, В.Д., 2015. «Русский мир» как перспектива для России. *Наука. Образование. Личность*, 3, с.122–126.
- Козловська, В.В., 2018. Культурні трансформації Донбасу під впливом доктрини «Русского мира» (кінець ХХ–початок ХХІ ст.). *Науковий вісник національного музею історії України*, 3, с.287–298.
- Козловцева, Н.А., 2017. «Русский мир» как теоретическое понятие в современном социально-гуманитарном знании. *Обсерватория культуры*, 14(3), с.284–292. DOI: <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2017-14-3-284-292>
- Павленко, П., 2015. «Русский мир» як ідеологія російського неоімперіалізму: українські реалії. *Волинський Благовісник*, 3, с.281–287.
- Пенькова, Е.А., 2012. *Русский мир как фактор социальной идентификации российской молодежи*. Кандидат наук. Автореферат. Российский государственный социальный университет. Москва.
- Путин, В., 2014. Выступление Владимира Путина на форуме «Селигер». *РИА Новости*, [онлайн] 29 августа. Доступно: <http://ria.ru/politics/20140829/1021869087.html> [Дата звернення 7 червня 2021].
- Топалова, С., 2015 «Русский мир» та радянський комуністичний міф: нова форма при незмінності змісту. *European political and law discourse*, 2(2), с.114–120.
- Popescu, N. and Wilson, A., 2009. *The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood*. London: European Council on Foreign Relations.

References

- Batanova, O.N., 2008. Russkiy mir kak realnost i tsivilizatsionnyy proekt. proekt [Russian world as a reality and a civilization project]. *Pravo i politika*, 12, pp.3017–3021. (in Russian).
- Bespalova, S., ed. 2018. *Russkiy mir: problemy dukhovno-nravstvennogo, grazhdansko-patrioticheskogo vospitaniya i puti ikh resheniya* [Russian world: problems of spiritual, moral, civil-patriotic education and ways to solve them]. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Donetsk, October 24, 2018. Donetsk: DonNU. (in Russian).
- Halunko, V.V., 2015. Vitchyzniana viina ukrainskoho narodu 2014–2015 rr. [The Patriotic War of the Ukrainian people in 2014–2015]. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 2, pp.3–10. (in Ukrainian).
- Ilarion Volokolamskiy (Mitr.), 2019. Mitropolit Volokolamskiy Ilarion: Dlya pravoslavnykh veruyushchikh Ukrainy perezhivaniya Paskhi svyazany i s nadezhdami na prekrashchenie goneniya [Metropolitan Hilarion of Volokolamsk: For the Orthodox believers of Ukraine, the experiences of Easter are also connected with the hopes for an end to the persecution]. *Russian Orthodox Church*, [online] 1 May. Available at: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5428697.html> [Accessed 4 June 2021]. (in Russian).
- Ilarionov, A., 2014. Chetverta svitova viina [The Forth World War]. *Ekonomist*, 6, pp.75–78. (in Ukrainian).
- Kovalenko, V.D., 2015. «Russkiy mir» kak perspektiva dlya Rossii [“Russian world” as a Perspective for Russia]. *Nauka. Obrazovanie. Lichnost*, 3, pp.122–126. (in Russian).
- Kozlovska, V.V., 2018. Kulturni transformatsii Donbasu pid vplyvom doktryny «Russkoho myra» (kinets XX–pochatok XXI st.) [Cultural transformations of Donbass region under the influence of the ‘Russian world’ doctrine (late 20th – early 21th centuries)]. *Scientific Bulletin of the National Museum of Ukrainian History*, 3, pp.287–298. (in

- Ukrainian).
- Kozlovtsseva, N.A., 2017. «Russkiy mir» kak teoreticheskoe ponyatie v sovremennom sotsialno-gumanitarnom znanii ["Russian world" as a theoretical concept in modern social and humanitarian knowledge]. *Observatory of Culture*, 14/3, pp.284–292. (in Russian).
- Pavlenko, P., 2015. «Russkiy myr» yak ideolohiia rosiiskoho neoimperializmu: ukrainski realii [«Russian World» as ideology of Russian neo-imperialism: Ukrainian realities]. *Volynskiy Blahovisnyk*, 3, pp.281–287. (in Ukrainian).
- Penkova, Ye.A., 2012. *Russkiy mir kak faktor sotsialnoy identifikatsii rossiyskoy molodezhi [Russian World as a Factor of Social Identification of Russian Youth]*. Ph.D. Abstract. Russian State Social University. Moscow. (in Russian).
- Popescu, N. and Wilson, A., 2009. *The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood*. London: European Council on Foreign Relations.
- Putin, V., 2014. Vystuplenie Vladimira Putina na forume «Seliger» [Vladimir Putin's speech at the Seliger forum]. *RIA Novosti*, [online] 29 August. Available at: <<http://ria.ru/politics/20140829/1021869087.html>> [Accessed 7 June 2021]. (in Russian).
- Topalova, S., 2015 «Russkiy myr» ta radianskyi komunistychnyi mif: nova forma pry nezminnosti zmistu [«Russian world» and Soviet Communistic myth: a new form with a constant meaning]. *European political and law discourse*, 2/2, pp.114–120. (in Ukrainian).
- Vybor Donbassa. Literatura narodnykh respublik [Choice of Donbass. Literature of the People's Republics]*, 2017. Luhansk: Bolshoy Donbass. (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 09.05.2021.

M. Chikarkova

PROPAGANDA OF “RUSSIAN WORLD” IDEAS IN UKRAINE AS A SYSTEMATIC INFORMATION WAR IN THE FIELD OF CULTURE

The article describes the ways of realization the “Russian world” ideology by various means of culture. The author focuses on such aspects of culture as religion, science, education, upbringing and art (deliberately leaving the sphere of politics out of focus, as it is already sufficiently covered in scientific research).

The researcher emphasizes that the concept of “Russian world” is most actively promoted by means of religious propaganda, and the Russian Orthodox Church (Moscow Patriarchate) plays a special role here. After receiving Thomas, the struggle in the church sphere became especially fierce. The Ukrainian Orthodox Church is often declared “non-canonical” in Russia, and attention is often drawn to the harassment allegedly perpetrated by the Russian Orthodox Church and its believers in Ukraine.

Fundamental influence on the spread of the ideas of “Russian world” is exerted by the fund “Russian world” (Russia). Under the slogans of popularizing Russian culture and the idea of supporting the Russian-speaking population, it is trying to create a single socio-cultural space with Russia, denying Ukrainians the right to their own national identity. All of these things are supported by the mythology of “fraternal peoples” or even “one people” (obviously Russian). The fund is provided with huge financing for regular holding of various competitions, conferences, forums, etc.

The ideas of “Russian world” are promoted through the media, focused directly on the Ukrainian consumer; public organizations and social movements of the corresponding direction. Information is most actively spread through the Internet, where a whole network of sites spreads fake news about the harassment of Russian-speaking citizens in Ukraine, fictional crimes of Bandera in Western Ukraine, and so on.

In the so-called Donetsk and Luhansk People’s Republics, special attention is paid to “correct” education in line with the ideas of the “Russian world”. “Scientific” events with textbook allegations about Ukrainian fascists and traitors, persecution of Russian culture in Ukraine, etc. are regularly held here. There are numerous militaristic circles in the DNR and LNR. The rejection of Ukraine is filled with artistic creativity in the mentioned territories, as evidenced by poetry collections, sculptures, paintings, etc.

Key words: “Russian world”, Russian culture, manipulation, ideology.